

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ – Τμήμα Αρχαιοτήτων

Παλαίπαφος-Κούκλια 2024: Οι έρευνες του Πανεπιστημίου Κύπρου στην Αρχαία Πάφο Νέα δεδομένα και μνημεία από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού ως την Κλασική περίοδο

Το Τμήμα Αρχαιοτήτων ανακοινώνει την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης των ετήσιων ερευνών πεδίου 2024 του Πανεπιστημίου Κύπρου (ΠΚ) στην Παλαίπαφο, τις οποίες διευθύνει από το 2006 η καθηγήτρια Προϊστορικής και Πρωτοϊστορικής Αρχαιολογίας Μαρία Ιακώβου στο πλαίσιο του προγράμματος ανάλυσης τοπίου, 'Palaeraphos Urban Landscape Project' (PULP) (ΕΙΚ.1). Στη θερινή αποστολή του 2024 συμμετείχαν, εκτός από τα τακτικά μέλη της αποστολής, προπτυχιακοί και διδακτορικοί φοιτητές και πολλοί απόφοιτοι του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΠΚ, καθώς και μεταδιδακτορικοί ερευνητές από το Πανεπιστήμιο UNISTRASI της Σιένας με τον καθηγητή τους Δρ Jacopo Tabolli. Την αποστολή συμπλήρωσαν οι συνεργάτες του προγράμματος Παλαιπάφου από το ΤΕΠΑΚ, Άθως Αγαπίου, διαχειριστής ψηφιακών δεδομένων και Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών του PULP, και Κυριάκος Θεμιστοκλέους, υπεύθυνος για την ετήσια ανανέωση της ορθοφωτογραφίας του τοπίου. Η επιχείρηση είχε διάρκεια πέντε εβδομάδων και επικεντρώθηκε σε δυο στόχους: στον τύμβο (ΕΙΚ.2) και στο ανατολικό τείχος της Λαόνας (ΕΙΚ.3) που φαίνεται να συνδέει τη Λαόνα με το οροπέδιο Χατζηαπτουλλά ως τμήματα μιας ενιαίας τειχισμένης ακρόπολης.

Πρώτος στόχος της φετινής αποστολής ήταν ο εντοπισμός του επιπέδου πάνω στο οποίο αναγέρθηκε ο τύμβος της Λαόνας. Για άλλη μια φορά, οι ανώνυμοι μηχανικοί-αρχιτέκτονες του τύμβου εξέπληξαν με τις στοχευμένες και επίπονες επιλογές τους: αντί να κτίσουν τον τύμβο στο δάπεδο χρήσης της εσωτερικής όψης του προγενέστερου Κυπρο-Κλασικού τείχους (που θάφτηκε και διατηρήθηκε μέσα στον τύμβο), επέλεξαν να αφαιρέσουν το δάπεδο και να θεμελιώσουν τον τύμβο σε ένα χαμηλότερο (κατά μισό μέτρο) και σταθερότερο γεωλογικό υπέδαφος (ΕΙΚ.4). Η δυτική τομή η οποία έγινε από την κορυφή του τύμβου, που βρίσκεται στα 114 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας, ολοκληρώθηκε μετά από 60 μέτρα όταν έφτασε στη δυτική άκρια του λοφίσκου της Λαόνας (ΕΙΚ.5). Το πρώτο στρώμα από κόκκινο πηλό, με το οποίο ξεκίνησε να κτίζεται ο τύμβος, εντοπίζεται στα 105,5 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας. Η δυτική τομή έδειξε ότι όλα τα στρώματα κατασκευής του τύμβου, που φτάνει στην κορυφή στο ύψος των 8,5 μέτρων, είναι κατασκευασμένα με προδιαγραφές ανθεκτικότητας του μείγματος και εναλλάσσονται με στρώσεις από συμπιεσμένη μάργα (ΕΙΚ.6). Υπολογίζεται ότι για το κτίσιμο του χρειάστηκαν συνολικά 10.000 κυβικά μέτρα μάργας και σύνθετων στρωμάτων πηλού σε διαφορετικές αποχρώσεις. Αυτή η επιβεβαίωση καθιστά τον τύμβο Λαόνας **το μεγαλύτερο κτιστό μνημείο της αρχαίας Κύπρου**.

Η ανέγερση του τύμβου εξακολουθεί να τοποθετείται στον ύστερο 4^ο αιώνα π.Χ., στην περίοδο που ιστορικά ταυτίζεται με τη σύγκρουση των Μακεδόνων διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Αναμφίβολα, η κατασκευή του είναι έργο έμπειρων κατασκευαστών τύμβων, ενός μνημειακού ταφικού μνημείου που - με

μοναδική εξαίρεση τον σύγχρονο αλλά μικρότερο τύμβο του κενοταφίου της Σαλαμίνας - ήταν ξένο στην ταφική αρχιτεκτονική της Κύπρου.

Η έρευνα του προηγούμενου έτους (2023) κατέδειξε ότι η αβαθής λεκάνη ανάμεσα στη Λαόνα και το Χατζηαππουλλά (**EIK.7**) δεν είναι φυσική αλλά το αποτέλεσμα ανθρωπογενών παρεμβάσεων που μπορούν να αποδοθούν στην αφαίρεση ιζημάτων για την κατασκευή του τύμβου. Αυτό εξηγεί και τη διάβρωση και κατάρρευση εντός της λεκάνης της εσωτερικής λιθοδομής, μήκους 25 μέτρων, της μνημειακής οχύρωσης της Λαόνας, καθώς και των τοίχων αντιστήριξης της βόρειας πλευράς των μνημείων της ακρόπολης του Χατζηαππουλλά. Αποδεικνύεται ότι ο τύμβος, παρά το ανεπανάληπτο μέγεθός του, έχει σκεπάσει μόνο ένα τμήμα 65 μέτρων του ανατολικού τείχους της Λαόνας, το οποίο συνεχίζει την πορεία του προς νότο (**EIK.8 α-β**) και να διανύει τη μικρή απόσταση που το χωρίζει από το οροπέδιο Χατζηαππουλλά.

Για αυτό, ο δεύτερος στόχος της θερινής αποστολής 2024 ήταν η πλήρης διερεύνηση της περιοχής ανάμεσα στα ανατολικά όρια του τείχους Λαόνας και στο ανατολικό τείχος που προστατεύει το ανακτορικό σύμπλεγμα στην ακρόπολη του Χατζηαππουλλά. Η διερευνητική ανασκαφή διεξήχθη σε τρία σημεία:

(1) Στη βόρεια όψη του ανακτόρου (**EIK.9**): αποκαλύφθηκε μια άγνωστη επέκταση η οποία αποτελείται από μεγάλη, σχεδόν τετράγωνη, βάση αμυντικού πύργου (**EIK.10**) που συνδέεται στα ανατολικά με ένα νέο τμήμα του ανατολικού τείχους (**EIK.11**). Η λίθινη τοιχοποιία διατηρείται σε ύψος ενός περίπου μέτρου και όλες οι γωνίες είναι κατασκευασμένες με κατεργασμένους λίθους.

(2) Στην ενδιάμεση απόσταση ανατολικά της αβαθούς λεκάνης: οι ανασκαφείς βρέθηκαν προ εκπλήξεως όταν εμφανίστηκε ένα εντελώς νέο σύμπλεγμα με διαφορετικό προσανατολισμό (**EIK.12**) και θεμελιωμένο σε χαμηλότερο επίπεδο εξωτερικά του τείχους της Λαόνας. Και σε αυτό η τοιχοποιία διατηρείται σε εντυπωσιακό ύψος. Η χρονολόγησή του παραμένει ασαφής αλλά είναι πιθανότατα ένα κατά πολύ αρχαιότερο σύμπλεγμα.

(3) Στο σημείο εξωτερικά του τείχους Λαόνας, όπου το 2023 εντοπίστηκε η γωνία αρχαιότερου λίθινου μνημείου το οποίο υπερκαλύπτει η Κυπρο-Κλασική οχύρωση (**EIK.13**): ολοκληρώθηκε η αποκάλυψή του μέχρι τη βάση θεμελίωσης και επιβεβαιώθηκε ότι ένα σημαντικό τμήμα του με εντυπωσιακούς κατεργασμένους λίθους ενσωματώθηκε στο τείχος της Λαόνας. Ένας εξ αυτών φέρει εγχάρακτα γκράφιτι πλοίων (**EIK.14**). Παράλληλα έγινε τομή στο εύρος του τείχους η οποία έδειξε ότι κάτω από τα Κυπρο-Κλασικά στρώματα της οχύρωσης διατηρούνται έξη οριζόντιες σειρές κατεργασμένων λίθων του αρχαιότερου μνημείου (**EIK.15**). Η κεραμική που απομονώθηκε στη θεμελίωση και στο δάπεδο χρήσης του το χρονολογεί στην Ύστερη Εποχή του Χαλκού. Είναι η πρώτη φορά που σε ένα από τους οικιστικούς θύλακες της ιδρυτικής φάσης της Αρχαίας Πάφου αναγνωρίζεται κτιστό λίθινο μνημείο του 13-12 αι. π.Χ.

Η έκταση των ερευνών που πραγματοποιήθηκαν από το 2009 ως και σήμερα στη Λαόνα και Χατζηαππουλλά αποκαλύπτοντας κυρίως μνημεία της ακρόπολης του 5^{ου}-4^{ου} αιώνα π.Χ. έχει εμβαδόν 28,800 τετραγωνικά μέτρα και διαστάσεις 120μ x 240μ. (**EIK.16**).

ΕΙΚ.1. Το τοπίο της αρχαίας πολιτείας ανατολικά του ιερού

ΕΙΚ.2. Βόρεια και ΒΔ όψη τύμβου Λαόνας

ΕΙΚ.3 Εσωτερική όψη ανατολικού τείχους Λαόνας που είχε σκεπαστεί από τον τύμβο.

ΕΙΚ.4. Δυτική τομή και στο βάθος η κορυφή του τύμβου (ύψος 114 μ.). Διακρίνεται το πρώτο στρώμα θεμελίωσης του τύμβου πάνω σε στερεό γεωλογικό υπόβαθρο (ύψος 105,5 μ.).

ΕΙΚ.5. Αεροφωτογραφία. Η τομή από την κορυφή προς τη δυτική άκρια της Λαόνας. Προς βορρά διακρίνεται η ΒΔ πορεία του τείχους.

ΕΙΚ.6. Βόρεια και δυτική τομή κορυφής (ύψος 114μ.). Διακρίνονται, ανάμεσα σε στρώματα μάρμας, τα έντονα γήινα χρώματα των στρωμάτων πηλού με τα οποία είναι κτισμένος ο τύμβος. Στο βάθος διακρίνεται η βόρεια κλίμακα του τείχους της Λαόνας, οι κατώτερες βαθμίδες της οποίας παραμένουν εγκιβωτισμένες μέσα στην κορυφή του τύμβου.

ΕΙΚ.7. Η αβαθής λεκάνη ανάμεσα στη Λαόνα (δεξιά) και το Χατζηαππουλλά (αριστερά) το 2023 πριν από τη διερεύνηση του ενδιάμεσου χώρου το 2024.

ΕΙΚ.8 α-β. Πορεία ανατολικού τείχους Λαόνας προς νότο – προς οροπέδιο Χατζηαππουλλά

ΕΙΚ.9. Ο ενδιάμεσος χώρος μετά τη διερεύνηση του 2024: στα αριστερά η νέα προέκταση του ανατολικού τείχους του ανακτόρου, στα δεξιά το ανατολικό τείχος της Λαόνας και, στο ενδιάμεσο, το νέο σύμπλεγμα με διαφορετικό προσανατολισμό και σε χαμηλότερο επίπεδο.

ΕΙΚ. 10. Βάση πύργου στη βόρεια όψη ανακτόρου Χατζηαπτουλλά

ΕΙΚ.11. Το νέο τμήμα του τείχους ανατολικά του ανακτόρου του Χατζηαπτουλλά.

ΕΙΚ.12. Το νέο σύμπλεγμα (με διαφορετικό προσανατολισμό) που εντοπίστηκε στην εξωτερική πλευρά του ανατολικού τείχους ανάμεσα στη Λαόνα και το Χατζηαπτουλλά.

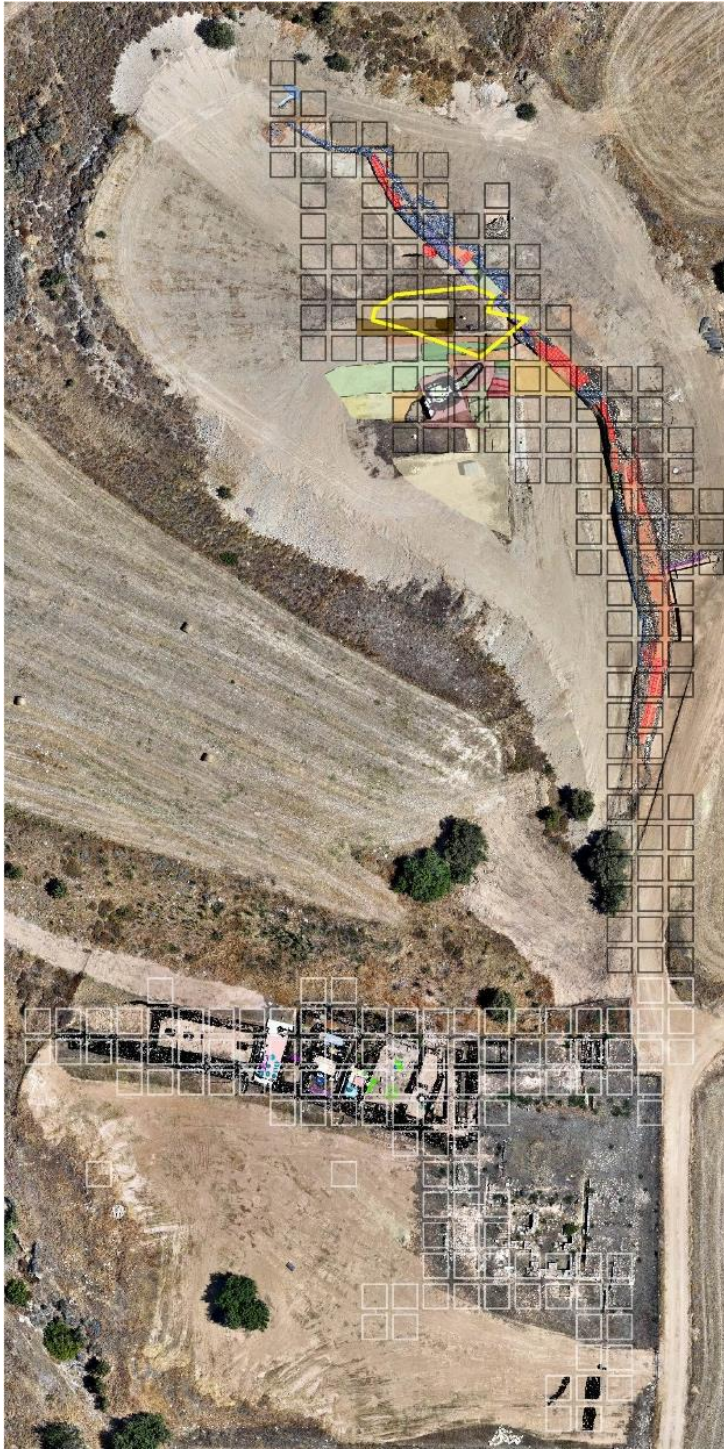
ΕΙΚ.13. Γωνία αρχαιότερου μνημείου που ενσωματώθηκε στο ανατολικό τείχος Λαόνας

ΕΙΚ.14. Εγχάρακτα γκράφτι πλοίων σε λίθο του αρχαιότερου μνημείου.

ΕΙΚ.15. Το αρχαιότερο μνημείο κάτω από το τείχος Λαόνας.

ΕΙΚ.16. Ενιαίος κάναβος ανασκαφών 2009-2024 στη Λάονα και Χατζηαπουλλά.